

a társadalmi átalakulások, a haladás, az emberibb élet megteremtésének az előmozdításától? Azt hiszem nem akad gondolkodó ember, aki igenel felelne erre. Mint bántó valóságot mégis meg kell állapítani, hogy a szlovenszkói magyar középosztály közömbössége igenis, ennek az érthetetlen ígésnek a realizálása.

Igy a szlovenszkói haladó magyar képzőművészetet kiebrudálta a magyar középosztály. Anyagilag és erkölcsileg, három faktorra maradt:

a) *a szegény magyarokra*; ez az osztály, ahogy már említettem, a kulturális, de tehetetlen két kézi munkás osztály. Kulturális nivójával a képzőművészetek megértéséhez még nem juthatott el. Mint mecénás gazdasági helyzeténél fogva tekintetbe nem jöhet.

b) *a zsidóságra*; szabadjon itt leszögezmem, hogy a legtávolabb áll tőlem az antiszemitizmus, de mint tény meg kell mondanom, hogy az a tehetős zsidó polgárság, amelyik mint mecénás számításba jön, kizárólag a fajilag hozzátartozó művészt támogatja. Ezt a Szlovenszkón rendezett kiállítások statisztikai kimutatásával igazolni tudom. Kivételnek számít itt természetesen a zsidóság haladó rétege. Ugyanugy kivétel az a szegény zsidóság is, amelyiknek társadalmi helyzete teljesen azonos a dolgozó, szegény magyarság helyzetével;

c) *az államra*; nincs pontos kimutatásom arról, hogy milyen összeggel támogatja a csehszlovák állam évente a magyar képzőművészetet. Ha azonban a Szlovenszkón rendezett kiállításokon történő hivatalos vásárlások összegét fölűntetném, mindenesetre szembeszökő volna az arány a történelmi országokban történt vásárlásokkal szemben.

Lőrincz Gyula

GAZDASÁGI KÉRDÉSEK

AZ ELMULT ÉV GAZDASÁGI MÉRLEGE

Nem szándékunk a tünetek számszerű összevetéséből, a jó és rossz összeméréséből mérleget készíteni. Ennél mélyebbre menőn azt akarjuk megvizsgálni, vajjon az elmúlt év strukturális változást hozott-e az előző évek válságával szemben? Vagyis: megváltozott-e a világgazdaság szerkezete a válság u. n. 1932-es mélypontja óta olyan értelemben, hogy tartós jólét kifejlődése várható a mai árutermelő gazdasági rend alapján?

A válságelőtti gazdasági rend alapja a biztos magántulajdon, az értékálló pénz volt, amellyel tulajdonosa szabadon rendelkezhetett. Államoktól alig korlátozva vándorolhatott a tőke, áru, arany egyik országból a másikba. A termelt javakat el lehetett adni, volt rájuk vevő. Állam nem avatkozott abba, ki mit termeljen, a tőkének mindig volt biztos kihelyezési lehetősége, megfelelő kamat mellett. A válság során viszont devizakorlátozások, clearingek, kontingentálások kötik meg az áru és a tőke szabad vándorlását (a munkavállalási nehézségekről, kivándorlásokról nem is szólva). Vagyonok felére csökkentek a pénzügyértékelések során, hitelezők nem rendelkezhetnek külföldön levő vagyonukkal és relatív túltermelés (fogyasztási képtelenség) akadályozza a termelőerők teljes üzemben való dolgozását. Ennek a sok rossznak elmulását és a régi liberális árutermelő rendszer visszatérését várják azok, akik kedvezően értékelik az elmúlt év gazdasági eseményeit, mindenekelőtt annak egyik legzajosabb eseményét: az őszi pénzügyértékeléseket.

A valutapolitikai földcsuszamlás óta eltelt négy hónap azonban csupán helyi és átmeneti jellegű javulásokat hozott s nem lényegbeli strukturális világgazdasági fellendülést. Igaz, hogy Svájcnak olyan turistaforgalma van, mint már régen nem, de ezeket a turistákat más országoktól vonta el a leértékelés révén olcsóbbá vált Svájc, vagyis az idegenforgalom világgazdasági szempontból nem változott. Igaz, hogy megélnékült Franciaországban a nagy áruházak forgalma, kissé javult az ország külkereskedelme és egy kevésbé esett a munkanélküliek száma is. De vajon nem csupán átmeneti javulásról van-e itt szó? Hiszen mindenki siet a leértékelés után vásárolni, amíg az árak nem mennek fel a megdrágult külföldi nyersanyagok miatt. A nagytőke természetesen ellenséges érzülettel viseltetik a Blum-kormánytal szemben, tehát a belső pénzügyi helyzet Franciaországban továbbra is bizonytalan, a tőke kivándorlása tovább tart, az államadósságok nőnek, az állampapírok szinte ugyanazon az árfolyamon állnak, mint leértékelés előtt, holott logikus volna, hogy a többi értékpapírokkal együtt emelkedjenek a leértékelés mértékéhez képest. Egy negyedévre a leértékelés után a létfenntartási költségek 25 százalékkal emelkedtek, szóval már is értéktelenek a Blum-kormány első hónapjaiban kivivott béremelések, további bérharcokra van kilátás. A francia gazdasági helyzet a leértékelés után csak éppen más, a régivel párhuzamos síkba került, megtartva, de meg nem oldva régi problémáit. Ez természetes is, hiszen a leértékelés nem növelte a vásárló erőt, sőt a drágulás csökkentette a fizetések reális értékét. Blum híres ujévi rádióbeszédében ávval indokolta az államháztartás krónikus deficitjét, hogy „váltót bocsátottak ki a jövő terhére“, amelynek Blum szerint okvetlenül javulást kell hozni, megreformált tőkésrendi alapon. Vajjon gondolt-e arra Blum, hogy szavai megdöbbenően emlékeztetnek Papen szavaira, amellyel Papen 1932 őszén — Hitler előtt — hitelt nyitott a jövő javulás során majd befolyó nagy adójövedelmek terhére?

De nemcsak a belső helyzet zavaros Franciaországban a leértékelés után, hanem növelte ez a pénzügyi földcsuszamlás a már amúgy is fennálló fizetési zavarokat nemzetközi vonatkozásban is. Ki fizesse a leértékelés különbözetét, ki veszítsen? Sem a leértékelő ország tőkése, sem ennek külföldi, le-nem-értékelő üzletfele nem mutattak különösebb lelkesedést ennek a veszteségnek a vállalására. Így perek, egyezkedések, nemzetközi tárgyalások lavínája indult meg. Ahol pedig az állam kárpótolja az exportőröket, ott ezt az adófizető terhére, a belső fogyasztó kárára teszi.

Az őszi pénzleértékelés nem rombolta le a vámsorompókat sem, amint ezt vérmesen remélték. Bekövetkezett az, amit ezen a helyen novemberben kilátásba helyeztünk: a francia iparosok már tilfakoznak a kormánynak az ellen a terve ellen, hogy — a belföldi árak letörése céljából — megnyissák a vámsorompókat a külföldi versenytársak számára. Nemcsak Franciaországban, de minden leértékelő országban lassan, de biztosan mennek fel az árak. Akik ujjongással állapítják meg a világgereskedelem 1936. évi 10 százalékos megnövekedését, nézzenek a dolgok mögé: mennyi ebből a megnövekedésből a káros, a terméketlen elem? Mennyi esik fegyverkezési kivitelre, mennyi dumpingre, amit a belföldi fogyasztó fizet meg drágább árakkal? Magyarország és Németország önköltség alatti árakkal érik el külkereskedelmi mérlegük (látszólag) kedvező alakulását, míg az olyan tipikusan kereskedő országnak, mint Anglia, egyre nagyobb a külkereskedelmi deficitje. Mäskülönben pedig szinte harctéri jelentést lehetne kiadni arról, hogy jelenleg melyik ország melyikkel van gazdasági háborúban. Románia és Ausztria közt jelenleg

nincs szerződéses viszony (harc a nyugati devizákért), Hollandia és Jugoszlávia ki nem elégítő gazdasági kapcsolatait most igyekeznek rendbehozni, ugyanez áll a Csehszlovákia és Franciaország közti gazdasági kapcsolatokra. Magyarország kiszorította Németországot a jugoszláv piac egy részéről, továbbra is folyik az angol-japán harc a textilpiac uralmáért a Távolság Keleten. Elég ennyi példa annak igazolására, hogy szó sincs a szabadkereskedelemhez való visszatérésről. Továbbra is marad a helyzet: autárkia, termelési- és árszigetek, az egykori világpiac helyett. Nagy piac ma Dél-Amerika az angol, amerikai, német, svájci gépkivitel számára. De ugyanezekkel a gépekkel válik majd Dél-Amerika önálló területté, amint pl. függetlenítette magát gazdaságilag a dél-afrikai Unió is. Természetesen, bármennyire is esztelen a világgazdaságnak országonként való önálló leutánczása, ez a helytelen tevékenység átmenetileg (az összeomlásig) mindenütt helyi konjunktúrát idéz elő, mint pl. a fegyverkezés terméketlen tőkebefektetése is Németországban és egyebütt. Ha valamelyik dúsgazdag tőkepénzes arra fordítaná minden vagyonát, hogy pl. hatalmas lyukat ásasson a földbe, ennek a hőbortnak megvalósítása az illető községében nagy átmeneti konjunktúrát idézne elő. Utána azonban a lyukba ölt vagyon elveszett. Autárkia és fegyverkezés révén hasonló történik ma sok országban, de nagyban. A támadó szándékú államok kezdték a sort, a többiek kényszerűségből folytatják. A következmény a nemzeti vagyon csökkenése, a Verelendung növekedése. Kezdve a demokrata Angliától a parancsuralmi Németországig, a profitok megnövekedésével párhuzamosan halad a tömeges nyomorának kimélyülése. Németországban úgy hirlük, sor kerül már az élelmiszerjegyek kibocsátására, ami ép' úgy következménye a *Kanonnen statt Butter* jelszó érvényesülésének, mint a 30-50 Pfenniges órabérek munkásnők számára. A Harmadik Birodalom nem ad már nyugdíjat a hadirokkantoknak, csöndben kivégzi a munkanélküliek biztosítását. Miután pedig már fogytán vannak azok a hadifelszereléshez szükséges nyersanyagok, amelyeket eddig élelmiszer helyett beszereztek, a nyomor további növekedése várható. De a Róma-Berlin tengely másik vége hasonlóan szilárd csapágyba szerelt: Itáliában napi 8—10 Lira munkabér mellett 24 Lira a hus, 22 a hal kilója. Az afrikai háború óta Olaszországban az élelmiszerek 50 százalékot emelkedtek, amire Mussolini felemelte a béreket — 10 százalékkal. Idáig Abesszinia csak költséges és terméketlen befektetésnek bizonyult. A híres talajkincsek tanulmányozására számtalan olasz bizottság utazott ugyan ki, de még semmit sem találtak, viszont a benszülöttek éjnek idején ellopják a bizottságok műszereit. Ha egyénileg kellemes is a bizottságosdi nevű társasjáték napidijait felvenni, ennek a szórakozásnak az olasz nép fizeti meg a költségeit.

Ami pedig különösen fontos a nagy látszatkonjunktúra vizsgálatánál: ha a megnövekedett teljesítőképességű új gépek miatt növekedett is az egy munkásra eső teljesítmény, viszont a munkások bére számos országban csökkent. (Genf ugyan össze-vissza 15 millió munkanélkülről akar tudni az egész világon.) Ez a szám azonban nyilvánvalóan téves, hiszen csupán az USA munkanélkülijeit elmúlt ősszel magánforrások 15 millióra becsülték.

Arról különben szó sincsen, hogy az elmúlt év folyamán megszűntek volna a magántulajdont megkötő korlátozások. Ellenkezőleg, megnöttek. Nemcsak a parancsuralmi államok zárolják polgáraik külföldi értékpapírjait, hanem a demokrata országok egész sora léptetett életbe aranykiviteli tilalmat 1936 során, az USA az idegen nagytőkét szándékszik most ellenőrzés alá helyezni. A liberális gazdasági rendszer vagyonállandósá-

gára végső csapást mért a pénzügyi nagyhatalmaknak egyrészt az az intézkedése, hogy pénznemeik aranyértékét csak igen tág határok közt állandósították, másrészt pedig ezek a gazdasági világhatalmak fentartják maguknak a jogot, hogy az aranynek pénznemükben kifejezett átvételi árát mindenkor 24 órán belül megváltoztathassák.

Miután így az állítólagos javulás tüneteiről sorban kiderült, hogy káros morfiuminjekciók, maradna a javulás mellett szóló utolsó érv: a nyersanyagárak viharos emelkedése. Való igaz, hogy az egész világon (tehát nemcsak a leértékelt országokban) szédületesen szökött fel minden nyersanyag ára, a fémekkel az élén. Magas árak pedig (mondják az optimisták) nagy hasznot jelentenek; üzletet, a munkanélküliség felszívódását. De ez az áremelkedés is betegség jele. Az egész világon terméketlen fegyverkezésbe ölik be a munkát és nemzeti vagyont, újabb és újabb vállalatok keletkeznek — mindez nem valódi, megtakarított pénzzel, hanem hitelinfláció révén forgalomba hozott fizetési eszközökkel. A valódi tőke összekeveredik ezzel az áltókével, tehát pénzhigitás jön létre, nemcsak Németországban, hanem USA-ban és egyebütt is. Ez a körülmény, valamint a pénznemeknek 1931 óta járványos értékcsökkenése, mind növeli a szabadulási vágyat a többé nem értékálló, megbukott pénztől előidézi a menekülést értékálló nyersanyagokba. A fegyverkezések persze növelik a nyersanyagoknak keresletét. Mindezek a gazdasági (gazdaságtalan) valamint lelki tényezők együttesen felhajtják a nyersanyagok árát, az irántuk megindult kereslet fokozottabb nyersanyagtermelést indít (fémek, gumi, cukor). A fizetések és bérek, persze nem tartanak lépést a nyersanyagárak emelkedésével, az előbb-utóbb bekövetkező drágasággal, tehát súlyos bérharcokra van kilátás. Amellett ez a helyzet könnyen olyan veszedelmessé válhat, mint az USA-beli 1929-es nagy hausse. Ismeretes, hogy a spekulatív és egészségtelenül magas árak robbantották ki 1929-ben az ottani nagy válságot, amire a világ-gazdaság lappangó válságszirái mind kivirultak. Ha pillanatnyilag előnyös is egyeseknek ez a nagy nyersanyagláza, minél tovább tart ez, annál nagyobb összeomlási veszedelmeket tartogat magában. *Ádám Elek*

V I L Á G S Z E M L E

A Pyreneusi-félszigeten dúló állandó fegyverzörejen át nemzetközi üzletek megbeszélésének moraja is hallható. A Spanyol-Marokkó-i *Minas del Rif*, Németország régi vasércszállítója, ugylátszik tulajdonlogójag is a Harmadik Birodalom birtokába kerül, míg angol érdekeltségek az ugyancsak Franco hatalmában levő *Rio-Tinto* rézvidékét igyekeznek megszerezni, sőt a kormány uralma alatt álló *Almaden* higanybányákra is rá tették a kezüket, mihelyt ott megszűnt az olaszok monopolkoncessziója. **A Francóval rokonszenvező világsajtó pedig a valenciai kormányt Ciudad reali és murciai ólombányáinak az oroszok számára való rendelkezésre bocsátásának hírével igykszik „kompromittálni“.** Tény, hogy a polgárháború világosságában jobban meglátszanak azok a kapcsolatok, melyek Spanyolországot a nemzetközi gazdasági hálózat szövevényében tartják, de az égő ország rőt fénye azt a hirtelen aktivitást is megvilágította, mely a francia Blum-kormányt fogta el akkor, amikor saját tőkéseinek érdekei kerültek veszélybe Marokkóban.